

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної педагогіки та спеціальної психології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

Особливості образної пам'яті у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня

Виконала студентка групи СО-4
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Бугай Аліна Вікторівна
Керівник: Турубарова А.В.
Рецензент: Залановська Л.І.
Нормоконтроль _____ Юлія КЛОЧКОВА

Запоріжжя
2021 р.

РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота: 58 с., 3 табл., 6 рис., 65 джерел, 7 додатків.

Об'єкт дослідження: образна пам'ять дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати й експериментально дослідити особливості образної пам'яті дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня, стерта форма дизартрії, та розробити рекомендації педагогам щодо розвитку образної пам'яті у даній категорії осіб.

Методи дослідження: теоретичні, емпіричні, статистичні.

Порушення мовлення в тій чи іншій мірі негативно впливають на психічний розвиток дитини. Так порушення образної пам'яті може викликати порушення психічної та розумової діяльності загалом. Усе це негативно позначається на оволодінні грамотою та на успішності навчання дітей в цілому. Отже, необхідно провести аналіз наукових літературних джерел та результатів експериментального дослідження з метою вивчення особливостей образної пам'яті дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ на сучасному етапі та тих параметрів, що можуть бути ресурсом для запобігання виникненню ЗПР.

ОБРАЗНА ПАМ'ЯТЬ, ЗАГАЛЬНЕ НЕДОРОЗВИНЕННЯ МОВЛЕННЯ, СТЕРТА ФОРМА ДИЗАРТРІЇ, СТАРШИЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК, СЛУХОВА ПАМ'ЯТЬ, ЗОРОВА ПАМ'ЯТЬ, ВПІЗНАВАННЯ

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлюється тим, що згідно з статистичними даними кожного року збільшується кількість дітей дошкільного віку, які мають порушення мовлення [61]. Багато вчених відзначають взаємозв'язок мовленнєвих порушень зі станом інших вищих психічних функцій людини, в тому числі і з пам'яттю (Л. Виготський [12], Л. Волкова [30], В. Калягін [26], С. Конопляста [27], О. Лурія [32], М. Шеремет [62] та ін.). Зв'язок між мовленнєвими порушеннями та іншими сторонами психічного розвитку обумовлює наявність вторинних порушень, які утворюють картину аномального розвитку дитини в цілому [24].

Успішність навчання дітей в школі багато в чому залежить від рівня їх підготовленості, тобто сформованості всіх психічних процесів: пам'яті, уваги, мислення, мовлення. Психічний розвиток учнів з мовленнєвими порушеннями визначає рівень усвідомлення та засвоєння ними навчального матеріалу, а також розвиток навичок його використання, що є необхідною складовою для підготовки до роботи в сучасних умовах та творчої діяльності [49]. Якщо загальне недорозвинення мовлення (далі – ЗНМ) не подолати в дошкільному віці, то в подальшому це може сприяти виникненню також труднощів в опануванні навичками читання та письма. Тому одним із завдань дошкільної освіти є забезпечення необхідних психолого-педагогічних умов для повноцінного розвитку пізнавальної сфери дошкільників із ЗНМ [8].

Зв'язок загального недорозвинення мовлення з іншими психічними процесами вивчали такі українські вчені: Л. Андрусишина [2], Н. Базима [5], О. Гріньова [17], С. Конопляста [27], Н. Лопатинська [31], І. Мартиненко [35], Н. Пахомова [46], Л. Ружицька [49], Ю. Рібцун [48], М. Шеремет [61] та ін.

Порушення мовлення та його корекцію у дітей в психолого-педагогічному аспекті досліджували Г. Волкова [30], Р. Левіна [42], Є. Соботович [40], Т. Філічева [55], М. Хватцев [58], М. Шеремет [62] та ін.

Проблему пам'яті дітей із загальним недорозвиненням мовлення вивчали Л. Андрусина [2], О. Даніленкова [18], З. Істоміна [25] та ін.

Особливості образної пам'яті дітей із ЗНМ досліджували Л. Белякова [6], О. Мастюкова [36], Н. Пахомова [45], Е. Фігерето [54], Л. Шипіцина [63] та ін. У працях цих дослідників звертається увага на особливості розвитку пам'яті дітей із ЗНМ, але незважаючи на достатню кількість цих досліджень, проблема розвитку образної пам'яті дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня, стерта форма дизартрії, недостатньо розроблена. Таким чином, актуальність теми дослідження базується на важливості визначення рівня сформованості образної пам'яті дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня.

Об'єкт дослідження: образна пам'ять дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: особливості слухової та зорової пам'яті дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня, стерта форма дизартрії.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й експериментально дослідити особливості образної пам'яті дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня, стерта форма дизартрії, та розробити рекомендації педагогам щодо розвитку образної пам'яті у даної категорії осіб.

Завдання дослідження:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури охарактеризувати особливості образної пам'яті дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

2. Виявити особливості слухової та зорової пам'яті дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня, стерта форма дизартрії.

3. Розробити рекомендації педагогам щодо розвитку образної пам'яті дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, порівняння і узагальнення психолого-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми); емпіричні (констатувальний експеримент); статистичні (кількісна та якісна обробка даних).

Методологічне підґрунтя дослідження:

- вчення І. Павлова про вищу нервову діяльність;
- уявлення про розвиток мовлення в дитячому віці (Л. Виготський, О. Лурія, М. Хватцев);
- вчення про попередження та корекцію порушень мовленнєвого розвитку у дітей із ЗНМ (Л. Волкова, О. Мастюкова, Є. Соботович, Т. Філічева, Н. Чевельова, Г. Чиркіна, М. Шеремет та ін.);

Теоретичне значення роботи полягає в узагальненні наукового матеріалу щодо особливостей образної пам'яті у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

Практичне значення результатів дослідження полягає у виявленні особливостей слухової та зорової пам'яті дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня, стерта форма дизартрії та розробці рекомендацій педагогам щодо розвитку образної пам'яті у даної категорії дітей. Запропоновані рекомендації дають можливість покращити рівень розвитку образної пам'яті дітей із ЗНМ, сприяє розвитку психічної та мовленнєвої діяльності дитини. Матеріали дослідження можуть бути використані вчителями-логопедами, вчителями-дефектологами, педагогами в роботі з дітьми старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня.

Апробація результатів дослідження відбулася на:

- III Всеукраїнському (з міжнародною участю) науково-практичному заочному форумі студентів «Розвиток спеціальної освіти: студентський формат» (м. Кам'янець-Подільський, 2020 р.);
- III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі» (м. Запоріжжя, 2021 р.);
- II Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у Міжнародний науково-інноваційний простір» (м. Запоріжжя, 2021 р.).

Структура роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (65 найменування). Загальний обсяг становить 58 сторінок, з них основний зміст роботи викладено на 40 сторінках.

ВИСНОВКИ

Таким чином, аналіз наукової літератури та проведене експериментальне дослідження дозволяють сформулювати ряд висновків.

1. В результаті аналізу наукової літератури ми визначили, що в нормі у старших дошкільників домінує розвиток мимовільної та образної видів пам'яті. У старшому дошкільному віці збільшується обсяг, тривалість збереження і відтворення інформації. У дітей зростає контроль над процесом запам'ятовування, вони допускають менше помилок при відтворенні матеріалу. Встановлюючи тісні міжфункціональні зв'язки з мовленням та мисленням, пам'ять активно включається в інтелектуальні процеси. У дітей старших дошкільників із ЗНМ III рівня відзначається порушення різних видів пам'яті. Найбільші труднощі у дітей спостерігаються при запам'ятовуванні та відтворенні вербальної інформації. У дітей із ЗНМ об'єм зорової пам'яті практично не відрізняється від норми, але слухова пам'ять та продуктивне запам'ятовування і відтворення матеріалу є помітно зниженими. Пам'ять дітей із ЗНМ, у порівнянні з дітьми із нормальним мовленнєвим розвитком, характеризується нижчою точністю відтворення словесних стимулів, слабкістю збереження мовленнєвих сигналів та зниженим обсягом запам'ятовування матеріалу. У дітей із стертою формою дизартрії переважає порушення слухової пам'яті, а також відзначається звуження обсягу запам'ятовування мовленнєвого матеріалу та його швидке забування. Через специфічні особливості пам'яті старші дошкільники із ЗНМ відстають від своїх однолітків як за темпами, так і за обсягом засвоєння програмного навчального матеріалу, що обумовлює їх недостатню готовність до шкільного навчання.

2. В процесі експериментального дослідження пам'яті дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ III рівня, стерта форма дизартрії, нами

було відмічено, що у дітей спостерігаються труднощі при запам'ятовуванні, збереженні та відтворенні вербальної інформації, а також при впізнаванні зображень. При надходженні інформації через зоровий аналізатор спостерігається більший обсяг запам'ятовування, ніж через слуховий. Так наочний матеріал запам'ятовується краще, ніж вербальний. Нами було відмічено також низьку пізнавальну активність дітей, недостатню готовність до напруженої роботи, активного запам'ятовування та впізнавання, погану концентрацію уваги на завданні та постійну відволікаємість. У дітей виникали труднощі з розумінням завдання та запам'ятовуванням інструкції для його виконання. Всі ці особливості призводять до труднощів у навчанні дитини та подоланні мовленнєвого порушення. Результати дослідження зумовлюють необхідність корекції порушень образної пам'яті у дітей з ЗНМ III рівня ще в дошкільних навчальних закладах, оскільки особливості пам'яті пов'язані з розвитком всієї пізнавальної діяльності дитини, а в подальшому впливають на успішність навчання в школі. Своєчасне виявлення недоліків пам'яті та подальша їх корекція дає можливість домогтися максимальної результативності в системі логопедичної роботи з усунення ЗНМ та підготувати дітей до подальшого шкільного навчання.

3. Покращення рівня розвитку образної пам'яті дітей із ЗНМ сприятиме розвитку психічної та мовленнєвої діяльності, а в подальшому успішному навчанню в школі. Нами було розроблено рекомендації для педагогів щодо розвитку образної пам'яті дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня, які складаються із рекомендацій та комплексу корекційних вправ для розвитку образної пам'яті дітей, який підібраний з урахуванням особливостей мовленнєвої та психічної діяльності дітей із ЗНМ. Метою підібраних вправ є: розвиток зорової, слухової та словесно-логічної (вербальної) пам'яті; розв'язок мислення, уваги, активізація та збагачення словникового запасу.